

Beter voorkomen dan genezen

door Heleen van Veen

Preventie staat hoog op de agenda. Akkoorden worden gesloten, intenties ondertekend en debatten zijn gaande over noodzakelijke maatregelen. Maar heeft iedereen dezelfde doelen voor ogen? En volstaan daarvoor de vastgestelde acties? Wie is waarvoor verantwoordelijk? Het is vijf voor twaalf.

Een gezonde samenleving is altijd gebaat bij preventie. 'Een dooddoener' denkt u nu, maar dit is de afgelopen decennia niet vanzelfsprekend geweest. Het neo-liberale denken op zijn hoogtepunt betekende een terugtrekkende overheid en een beroep op individuele verantwoordelijkheid; de burger als menselijk kapitaal en de zorg als investering. Het huidige zorgstelsel bekrachtigde dat. De focus van de zorg op behandeling van medische aandoening in plaats van preventie is een uitvloeisel daarvan.

In 2018 kwam de overheid met het Nationaal Preventieakkoord waarin afspraken stonden om Nederlanders gezonder te maken door roken, problematisch alcoholgebruik en overgewicht terug te dringen. Vanwege schaarste in de zorg bracht dat ongemakkelijke discussies met zich mee. Was ieder mens niet zelf verantwoordelijk voor ziekte door een ongezonde leefstijl? En had hij dan wel evenveel recht op zorg?

Tekort schieten

Inmiddels zijn de debatten daarover genuanceerder. Preventieve aanpak wordt breder omschreven en verlegd naar hoe gezond gedrag kan worden bevorderd en hoe mensen beschermd zouden moeten worden tegen schadelijke omgevingsinvloeden, bijvoorbeeld door het bewaken van de luchtkwaliteit en armoedebestrijding. Het ministerie van VWS lanceerde begin

dit jaar het Gezond en Actief Leven Akkoord (GALA) waarmee gemeenten en GGD'en, zorgverzekeraars en VWS middels verschillende programma's gezamenlijk inzetten op een gezond leven. Uitgangspunt van het akkoord is dat ongezondheid niet alleen de uitkomst van ongezond gedrag is, maar vooral ook van een complexe ongelijkheid in de samenleving en het belang van de rol van de overheid bij het bevorderen van gezond gedrag in een gezonde leefomgeving. Ook in het in september 2022 afgesloten Integraal Zorgakkoord (IZA), gericht op het houdbaar houden van het zorgstelsel, staan afspraken over het investeren in gezondheid en preventie. De daarin aangekondigde afspraken tussen gemeenten, VWS en zorgverzekeraars op het gebied van preventie, zijn verwerkt in het GALA.

Maar ondanks de ambitieuze plannen en extra geld dat al beschikbaar is gesteld is, is het zeer de vraag welke effecten dat sorteert. Het ministerie van VWS vraagt het in 2020 opgerichte Kennisplatform Preventie om een advies uit te brengen over de brede kosten en baten van preventie en de budgettaire effecten voor de rijksbegroting. Vooralsnog zijn de gezondheidsdoelen niet wettelijk verankerd en zullen ze het afleggen tegen begrotingsdoelen. Deze zorg deelt de Raad voor Volksgezondheid & Samenleving (RVS) in zijn onlangs verschenen advies 'Op onze gezondheid. De noodzaak van een sterkere publieke

gezondheidszorg'. De RVS vindt het GALA een stap in de goede richting, maar niet genoeg: de regie op volksgezondheid en de samenwerking met andere domeinen schieten momenteel te kort, aldus het adviesrapport.

Relatie met armoede

Dit voorjaar legde ook de artsenfederatie KNMG de vinger op de zere plek. Ruim 70 brancheorganisaties, hoogleraren en maatschappelijke organisaties deden een oproep aan minister Schouten van Armoedebeleid en staatssecretaris Van Ooijen van VWS om mensen bestaanszekerheid te garanderen en de oorzaken van gezondheidsproblemen aan te pakken daar waar ze ontstaan, namelijk buiten het medisch domein. Als voorwaarde bepleiten zij de zekerheid van voldoende en voorspelbaar inkomen, van werk en van mee kunnen doen in de samenleving, een dak boven je hoofd in een geschikte en betaalbare woning, gezond eten en goed onderwijs. Om te voorkomen dat mensen ziek worden, is het van belang dat de gezondheid van de burger uitgangspunt is bij elk beleid: Health in all policies.

Een ander initiatief komt uit de koker van verschillende organisaties van zorgverleners: vanwieisdelucht.nl. In een open brief roepen zij op tot een verbod op alle reclame-uitingen van de fossiele industrie. Met het noemen van het feit dat 100 bedrijven zorgen voor 71% van de wereldwijde uitstoot, die de gezondheid van mensen ernstig aantast, spreken zij hun bezorgdheid uit over de gezondheid van burgers ook buiten onze landsgrenzen.

Er is meer nodig

Deze oproepen, rapporten en pleidooien geven een nieuwe dimensie aan het debat over preventie. De bal wordt teruggespeeld van de burger naar de overheid. Het eenzijdig benadrukken van individuele verantwoordelijkheid voor de eigen goede gezondheid schiet tekort. Alles heeft met elkaar te maken en veel ligt buiten de invloedssfeer van individuele burgers. Armoede en stress geeft druk op de gezondheid. Klimaatverandering voegt daar nieuwe uitdagingen aan toe. Preventieve oplossingen in de leefomgeving, zoals een stevig netwerk in buurten, vraagt wat van burens en familie, wat weer vraagt om maatregelen binnen arbeidssituaties enzovoort.

Opvallend is dat bij de overheidsvoorstellen de rol van de industrie buiten beeld blijft. Bijvoorbeeld die van de voedingsindustrie die ons dagelijks overspoelt met ongezonde producten, misleidende boodschappen en reclame. De invloed van deze grote spelers doet iedere gezond-leven-campagne van de overheid teniet. Een beschaafde samenleving heeft een goed preventiebeleid, niet alleen omdat dat kosten bespaart in de gezondheidszorg. Voor dat doel is preventie sowieso voor de huidige problemen een overschatte oplossing; de effecten ervan worden immers pas op lange termijn zichtbaar. Gezondheid heeft een directe relatie met de leefomstandigheden van mensen. Dat vraagt om een kritisch geluid en een politieke oplossing; een domeinoverstijgende, integrale en langjarige aanpak. Daar wordt niet alleen de individuele mens, maar de hele samenleving beter van.

*Gezondheidsproblemen aanpakken
daar waar ze ontstaan*